

Wandeling op woensdag 31 oktober 2012: Hervormingsdag

Eigenlijk ging de reformatie, zoals die door Luther in gang was gezet, een beetje aan Den Haag voorbij.

Het duurde tot 1523: toen werd Jan Bakkerszn, voormalig pastoor in Woerden, hier in Den Haag verbrand als ketter, net als vele anderen. Hij preekte een leer, die een beetje lijkt op die van hen, die vanuit Deventer “de broeders des gemenen levens” werden. Zoals in Handelingen wordt beschreven: “zij hadden alles gemeenschappelijk”. Dit kwam hier niet zo aan en zo als dat in die tijd dan ging, werd je “opgeruimd”.

Na de inname van Antwerpen en het bloedbad, dat de Spaanse troepen daar aanrichtten, (zoals de vluchtelingen tenminste vertelden!) kwam de Beeldenstorm op gang en die bereikte ook Den Haag. In 1566 werd alles vernietigd wat met het Katholicisme te maken had. Maar het zouden geen Hagenaars zijn: men had veel uit de kerk meegenomen en later verkocht. Enige dingen zijn nog te bekijken in het Haags Historisch Museum.

Voordien is er nog een belangrijke gebeurtenis geweest: in 1456 kwamen de Ridders van het Gulden Vlies, onder voorzitterschap van Philips van Bourgondië, naar het dorp toe om daar hun 9^e vergadering te houden.

Omdat niemand eigenlijk wist, waar Den Haag ligt, moest Philips nog een jaar PR bedrijven om de edelen naar Den Haag te krijgen.

De mooiste tapijten werden opgehangen in de kerk, ook nieuwe, die nog nooit te zien waren geweest. Engelsen, Spanjaarden, Italianen en Duitsers kwamen hier naar toe en lieten uit dankbaarheid hun wapenborden in de kerk achter.

In 1539 zijn er gebrandschilderde ramen geplaatst waarvan er twee bewaard zijn gebleven Karel V en Maria Kanunniken (een van de oudste in Nederland. Gouda)

De reformatie vestigde zich steeds hechter in het dorp en de Katholieken moesten illegaal hun missen gaan houden op zolders en in schuren en kelders.

Intussen was er vanuit Frankrijk een nieuwe stroming ontstaan, geïnspireerd door Johannes Calvijn, professor in rechten en letteren aan de Sorbonne in Parijs. Al lang zat het reilen en zeilen van de Kerk in Frankrijk hem niet lekker en zodoende geeft hij in 1536 zijn “Institutie van de Christelijke religie” uit, een soort van “95 stellingen”.

Dit boek van Calvijn veroorzaakt veel rumoer en hij moest het ook naar Koning Frans I van Frankrijk sturen. Een en ander leidde tot zijn vlucht naar Genève, waar hij zijn geschrift “Organisatie van de Christelijke Kerk” schreef: Een kerk van onderaf geregeerd, synodes, ouderlingen, kerkenraad, alles vanuit het volk en predikanten.

Doordat Duitsland werd verscheurd door godsdienstoorlogen en de Boerenopstand van Thomas Müntzer, kreeg de leer van Calvijn in de Noordelijke Nederlanden steeds meer invloed en kracht, ook doordat de Oranjes omgingen. Speciaal Prins Maurits, die Stadhouder was geworden, nadat Prins Willem van Oranje was vermoord in Delft.

Nederland ging over tot de Gereformeerde godsdienst en dulde de andere protestanten. Katholieken werden verder onder druk gezet.

Vluchtend voor de 30-jarige oorlog en de Boerenopstand van Thomas Müntzer, kwamen omstreeks 1594 de eerste Lutheranen in Den Haag aan, en in 1611 kregen ze hun eerste predikant. Daarna werd in 1615 hun schuilkerk aan de Gortstraat in gebruik genomen.

Vijf jaar later konden ze een stuk grond kopen aan de Boekhorststraat, waarna de kerk werd gebouwd op de plaats, die we nu kennen als Lutherse Burgwal. Deze kerk werd in 1662 in gebruik genomen.

Er kwamen steeds meer Lutheranen in de stad wonen en in 1761 werd de huidige kerk ingewijd. Dit was dan de derde lutherse kerk in de stad.

Zo ging het ook met de Gereformeerde Kerk verder. Er ontstonden nieuwe “echte” protestantse kerkgebouwen. Niet in de verfoeide kruisvorm, maar met een dubbel kruis of zeskantig of rond (Westerkerk, Marekerk, Nieuwe Kerk).

Na de vrede van Münster begon er een nieuwe tijd: De Republiek der Zeven Provinciën werd door de toenmalige grootmachten Frankrijk, Engeland en Spanje erkend als zelfstandige staat. Er begon een periode van bloei en groei en men begon oorlogen te voeren: 4 maal tegen Engeland en er ontstond een zeemacht voor de koloniën in West en Oost.

In de 18^e eeuw duiken nieuwe ideeën en invloeden op: Renaissance en wedergeboorte van de mens. Kijk eens wat bij allemaal kan.

Een en ander mondde uit in een onderdrukking van hen, die dit niet allemaal konden meemaken, er heerste honger en armoede in veel landen. De Franse revolutie was het gevolg. De godsdienst werd verbannen uit het openbare leven. Vrijheid, gelijkheid en broederschap was het devies. Deze beweging ging ook niet aan de Republiek voorbij: vooral in Amsterdam danste men rond de meiboom en ons land werd bezet door Frankrijk.

Wat dit alles betekende voor de gelovigen was geen pretje. Kerken werden verwaarloosd en het geestelijk leven stond in die tijd op een laag pitje.

Nadat Keizer Napoleon was verslagen en het Congres van Wenen besloot, dat Nederland en België samen het Koninkrijk der Nederlanden zouden moeten vormen, kwam Koning

Willem I aan de macht. Hij was als Stadhouder Willem V gevlucht en kwam als Koning Willem I terug.

Ook de kerk groeide weer in die tijd en na verloop van tijd bleek, dat de twee kerken, die de Gereformeerden in Den Haag hadden, niet genoeg waren. De Koning had nog een gebouw over: de stallen. Er kwam aan de Noordwal een nieuwe stal, dus schonk hij zijn oude aan de kerk. Het werd de Willemskerk aan de Nassaulaan, de 3^e Gereformeerde van Den Haag.

In 1856 werden door een grondwetswijziging alle godsdiensten gelijk gesteld en dat bracht nogal wat te weeg. In de zuidelijke provincies wilden de Katholieken hun kerken terug en wat moesten de Protestanten dan?

De regering vond toen het fenomeen “waterstaatskerk” uit. Er werden een paar standaardontwerpen gemaakt waaruit men kon kiezen, maar een echte kerk met een toren kwam er niet. Er kon een dakruiter op óf een lantaarn voor één of meerdere luidklokken.

In Den Haag hebben we die kerken ook nog voor de Rooms-katholieken gehad. In de Assendelftstraat stond er een (die is afgebroken) en ook op de Prinsengracht bij de toenmalige Bethlehemkliniek (die werd weggevaagd bij het bombardement van 3 maart 1945). Er zijn er nog twee over; de Kerk van de Heilige Theresia van Avila aan het Westeinde, toentertijd kerk voor de leden van de Spaanse ambassade, is er één van. Veel andere vindt u in Brabant en Limburg, zowel protestants als rooms-katholiek.

Als resultaat van deze gelijkstelling werd rond 1860 de bisschoppelijke hiërarchie hersteld. Dat betekende dat de structuur in de rooms-katholieke kerk weer werd opgenomen. Zij kregen een aartsbisschop, die zijn zetel had in Utrecht.

In het Haagse verschenen toen grote kerken, die het rijke roomse leven manifesteerden, zoals St. Jozef in de Van Limburg Stirumstraat, de Elandstraatkerk en de hoofdkerk St. Jacobus de Meerdere in de Parkstraat. De laatste twee zijn overgebleven.

Eerst in de 40-er jaren van de afgelopen eeuw werd de bekende bisschop de Jong tot kardinaal verheven en werd Nederland weer een volwaardige kerkprovincie van Rome.

Maar de stad groeide, vele migranten zochten werk en huisvesting en zodoende was er in Den Haag een noodsituatie. De stad werd volgestopt met hofjes voor de arbeidende bevolking. Vooral de Schilderswijk en het gebied rond het station van de H.IJ.S.M. (de Hollandse IJzeren-Spoorwegmaatschappij).

De kerkenraad besloot om die armen, die normaal in de Grote Kerk ergens achteraf moesten zitten, een eigen kerk te geven. En zo ontstond de Bethlehemskerk aan de Oude

Boomgaardstraat en verschenen de huisjes aan het Om en Bij rond de bakkerij voor het diaconale brood, en waar turf en reuzel werd uitgedeeld.

Intussen had zich een scheuring toegedaan. In 1886 ontstond de Nederduits Gereformeerde Kerk, die later, toen de oude gemeenschap de naam Nederduits Hervormde Gemeente aannam, werd de naam Gereformeerde Kerk kreeg.

Bij de eeuwwisseling (1900) groeide Den Haag alsmar groter, vooral rond de huidige Schilderswijk, en ook richting Bezuidenhout, waar de meer gegoede burgerij ging wonen. (vooral ambtenaren, die bij de ministeries een betrekking hadden).

In die tijd ontstond de Zuiderkerk aan de Hoefkade en later de Wilhelminakerk aan de Louise de Colignystraat. Ook de Regentessekerk werd gebouwd en in de nieuwbouw van het Transvaalkwartier werd de immens grote Julianakerk gebouwd. In het Laakkwartier kwam de Laakkapel, die erg lijkt op de Julianakerk.

Tot aan de 2^e Wereldoorlog bouwde men met de steeds uitbreidende stad mee.

De Gereformeerden bouwden de Valkenboskerk, de Westduinker, de Laakkerk en de Oosterkerk.

De Hervormden de Bethlehemkerk, Oranjekerk, Duinoordkerk en vlak voor het begin van de 2^e Wereldoorlog kwam de Duinzigtkerk gereed.

In die 30er jaren bouwden de Luthersen ook nog de Lutherkapel aan de Haverschmidtstraat in het Laakkwartier, nu een korpszaal van het Leger des Heils.

Na de oorlog werd, geïnspireerd door een staatssubsidie van 300 gulden per zitplaats, veel gebouwd, want er werd besloten, dat de stad in wijken moest worden verdeeld met elk 1 of 2 wijkkerken. Ook voor de Wilhelminakerk, die was weggebombardeerd. Hier gold een herbouwplicht.

Veel van deze kerken zijn inmiddels weg of hebben een andere bestemming gekregen en nu staat ons opnieuw een sanering te wachten.

Ondanks dat zullen de woorden van Maarten Luther blijven klinken. Gods woord houdt stand in eeuwigheid en zal geen duimbreed wijken. Het Lutherlied en een Christelijke gemeente zullen blijven. Veelkleurig en verschillend van liturgieën en wat dan ook, maar één in geloof en hoop in de Eeuwige alle tijden door.